

VEDA HUTBESİ: İNSANLIĞIN ŞEREF VE HAYSİYET BEYANNAMESİ!

YAZAR: ALİ AYKAÇ

مَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

“(İsrarla hakkı inkâr etmesinden dolayı) **Allah, kimi** (cüz’î irâdesi ile tercih etmiş olduğu) **sapkınlıkta bırakırsa**, (hidâyete ulaşmak üzere gayret sarf etmediği müddetçe) **artık onu doğru yola iletecek kimse yoktur. Allah, onları** (cüz’î irâdeleriyle, kendilerinin tercih etmiş olduğu) **azgınlıkları içinde bırakır da** (o hâl içerisinde) **bocalayıp dururlar.”**

A'râf 7/186

İletişim: **0541 934 3778** Daha fazlası için: **www.aliaykac.com**

Bu içerik, yazarının izni olmadan kısmen veya tamamen kopyalanamaz ve dağıtılamaz. İlgili yasağa aykırı hareket eden kişiler hakkında, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre telif hakları kapsamında yasal işlem başlatılacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

Hamd; bizleri yokluktan var eden, sayısız nimetleriyle yaşatan, kalplerimizi iman nimetiyle şerefleştiren, insanlığı karanlıklardan nura çıkarmak üzere peygamberler gönderen ve onların sonuncusu olarak âlemlere rahmet Hz. Muhammed Mustafa'yı ﷺ gönderen, dinini kemale erdirip nimetini tamamlayan **Yüce Allah'a mahsustur.** O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Ayette de buyurulduğu üzere: *“(Israrla hakkı inkâr etmesinden dolayı) Allah, kimi (cüz’î irâdesi ile tercih etmiş olduğu) sapkınlıkta bırakırsa, (hidâyete ulaşmak üzere gayret sarf etmediği müddetçe) artık onu doğru yola iletecek kimse yoktur. Allah, onları (cüz’î irâdeleriyle, kendilerinin tercih etmiş olduğu) azgınlıkları içinde bırakır da (o hâl içerisinde) bocalayıp dururlar.”*¹

Salât ve selâm; insanlığa hakkı, adaleti, merhameti ve güzel ahlâkı öğreten; ömrünün her safhasını ümmeti için rahmet vesilesi kılan; Veda Haccı'nda irad ettiği hutbesiyle kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa yol haritası bırakan **Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya** ﷺ onun pak âline, güzide ashabına ve kıyamete kadar onun izinden yürüyen bütün Müslümanların üzerine olsun!

¹ A'râf 7/186. مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

Pek Aziz ve Muhterem Müslümanlar,

Tarih boyunca nice hükümdarlar, nice devlet adamları, nice büyük şahsiyetler yaşamış ve bu dünyadan ayrılmıştır. Kimi ardında büyük saraylar bırakmış, kimi ordular, kimi servetler, kiminin de yalnızca isimleri bilinmiştir. Fakat insanlık tarihinde öyle bir insan vardır ki; geriye ne altın hazineleri bırakmıştır ne görkemli saraylar. O, ümmetine **hakikati, adaleti, emaneti, merhameti, kardeşliği** ve **Allah’a kulluğu** miras bırakmıştır. İşte o büyük insan, âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz Hazret-i Muhammed Mustafa’dır. ﷺ

Hicretin onuncu yılına gelindiğinde İslâm artık Arap yarımadasının dört bir yanına ulaşmış, insanlar akın akın Allah’ın dinine girmeye başlamışlardı. Efendimiz ﷺ ömrünün son haccını yapmak üzere Medine’den ayrılmış ve kendisine de yüz bini aşkın sahâbî bu kutlu yolda eşlik ediyordu. Onlar için bu yolculuk büyük bir ibadet yolculuğuydu. Fakat Allah Resûlü ﷺ için bu yolculuk, aynı zamanda ümmetiyle yapacağı son büyük buluşmanın da habercisiydi.

Arafat’ta güneş batıya doğru eğilirken, Rahmet Peygamberi ﷺ devesi Kasvâ’nın üzerinde ayağa kalktı. Etrafında yüz bini aşkın insan vardı. Fakat onun hitabı yalnızca o gün orada bulunanlara değildi. **O gün Arafat’ta yükselen o kutlu ses, kıyamete kadar gelecek bütün Müslümanlara ve bütün insanlığa yöneltilmiş evrensel bir çağrıydı.** Nitekim hutbesinin sonunda şöyle buyurdu: ***“Burada bulunanlar, bulunmayanlara bu sözlerimi ulaştırın. Olabilir ki***

kendisine ulaştırılan kimse, burada dinleyenden daha iyi anlayıp muhafaza eder.”²

İşte bizler de bugün, aradan asırlar geçmiş olmasına rağmen orada söylenen sözlerin muhataplarıyız. Bilmeliyiz ki kutlu elçinin irad ettiği o son hutbe, **hayatımıza yön vermesi gereken ilâhî ölçülerle örülmüş nebevî bir hayat nizamıdır.**

Veda Haccı’nda yüz bini aşkın sahâbeye hitap eden Allah Rasûlü ﷺ hutbesinin daha ilk cümlelerinde insanlığın kıyamete kadar ihtiyaç duyacağı en temel hakikati ilan etmiştir. O gün Arafat’ta söylenen bu sözler, sadece orada bulunan Müslümanlara değil; bütün zamanlara, bütün toplumlara ve bütün insanlığa bırakılmış ilâhî bir emanet mahiyetindedir. Efendimiz ﷺ **İslâm’ın insan anlayışını** tek cümlede özetleyerek şöyle buyurmuştur: ***“Şüphesiz ki canlarınız, mallarınız ve namuslarınız; bu gününüzün, bu ayınızın ve bu beldenizin kutsallığı gibi birbirinize haramdır (dokunulmazdır).”³***

Dikkat edilirse Peygamber Efendimiz ﷺ insanın dokunulmazlığını anlatırken sıradan bir benzetme yapmamıştır. Arapların zihninde dokunulması mümkün olmayan üç mukaddesi bir araya getirmiştir: **Arefe günü, Zilhicce ayı ve Mekke-i Mükerreme.** Bu üçü nasıl ki

² Buhârî, İlim, 37.

³ Buhârî, Hac, 132; Müslim, Hac, 147. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا

insanların nazarında tartışmasız bir hürmete sahipse, **bir Müslümanın canı, malı ve namusu da aynı derecede mukaddestir.** Çünkü İslâm’a göre **insan, tesadüfen meydana gelmiş bir varlık değildir.** O, Allah Teâlâ’nın kudret eliyle yaratılmış, ruhundan üflenmiş, yeryüzünde halife kılınmış Mükerrerrem bir mahlûktur. Bundan dolayı insanın canı da, malı da, haysiyeti de Allah’ın emanetidir. Emanete ihanet ise sadece kula değil, emaneti verene karşı da işlenmiş büyük bir cürümdür. Nitekim Cenâb-ı Hak Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

“Andolsun ki Biz Âdemoğullarını şerefli ve değerli kıldık.”⁴

Bu ayet-i kerime, insanın değerinin; servetinden, makamından, rengine, ırkına veya soyuna göre değil, **Allah tarafından kendisine verilen yaratılış şerefinden** kaynaklandığını göstermektedir. **İnsan, Allah’ın değer verdiği bir varlıktır.** O hâlde hiçbir kimsenin, Allah’ın değer verdiği bu emaneti hor görmeye, aşağılamaya veya ona zarar vermeye hakkı yoktur. Bu sebeple Kur’ân-ı Kerîm, haksız yere bir cana kıymanın ne kadar büyük bir cinayet olduğunu şu şekilde haber vermektedir:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا
وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا

⁴ İsrâ, 17/70.

“Kim bir canı, başka bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak sebebiyle olmaksızın (şer’an ölümü hak etmeksizin) öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa, (sanki) bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur”⁵

Rabbimiz, tek bir insanın hayatını bütün insanlık kadar değerli kabul etmektedir. **İslâm’da sayı değil, insanın değeri esastır.** Bir tek masumun gözyaşı bile Allah katında hesaba çekilecek kadar önemlidir. Bugün savaşlarda, terör hadiselerinde, aile içi şiddette, sokak kavgalarında veya trafik magandalığında kaybedilen her masum can, aslında **Veda Hutbesi’nin unutulmasının** acı bir sonucudur. **İnsan, Allah’ın emanetini unutunca; canın kıymeti de ucuzlar, merhamet de azalır, vicdan da körelir.**

Fakat Veda Hutbesi yalnızca can emniyetini değil, aynı zamanda mal emniyetini de teminat altına almıştır. Çünkü mal da insanın alın teridir, emeğidir, ömründen verdiği zamandır. Bu sebeple başkasının malına haksız yere el uzatmak sadece ekonomik bir suç değil; aynı zamanda ahlâkî ve dinî bir cürümdür. Cenâb-ı Hak bu hususta şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin.”⁶

⁵ Mâide, 5/32.

⁶ Nisâ, 4/29.

Bu ayet-i kerime sadece hırsızlığı yasaklamamaktadır. **Rüşveti, faizle kazancı, dolandırıcılığı, kul hakkını, emanete ihaneti, ticarete hileyi, kamu malını israf etmeyi ve insanların hakkını gasp eden her türlü davranışı da içine almaktadır.**

Bugün insanlar kapılarını kilitlemek zorunda kalıyor, alışverişte birbirine güvenmekte zorlanıyor, sözleşmeler onlarca sayfa hâline geliyor. Çünkü güven zedelenmiştir. Hâlbuki Resulullah'ın ﷺ yetiştirdiği toplumda insanlar mallarını birbirlerine emanet eder, aylarca geri dönmese bile endişe duymazlardı. Çünkü iman, kalplere her şeyden önce emniyet inşa etmişti. Efendimiz ﷺ Müslümanın şahsiyetini tarif ederken şöyle buyurmuştur: ***“Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.”***

7

Dikkat edilirse hadis-i şerif sadece **el** dememiş, **dili** de zikretmiştir. Çünkü bazen bir insanı sıkıntıya sokan ve hatta öldüren kurşun değil, sözdür. Nice insanlar iftirayla yıkılmış, dedikoduyla itibarsızlaştırılmış, alay edilerek hayattan koparılmıştır. İşte bunun için Efendimiz ﷺ Veda Hutbesi'nde **ırzı**, yani **insanın şeref ve haysiyetini** de dokunulmaz ilan etmiştir.

⁷ Buhârî, Îmân, 4; Müslim, Îmân, 65. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

Sosyal medya üzerinden yapılan hakaretler, iftiralar, özel hayatın teşhir edilmesi, insanların onurunu ayaklar altına alan paylaşımlar, Veda Hutbesi'nin ruhuna tamamen aykırıdır. İslâm'da insanın sadece bedeni değil, **şahsiyeti de muhteremdir**. Nitekim Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ... وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا
تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ

“Ey iman edenler! Bir topluluk başka bir toplulukla alay etmesin... Birbirinizi ayıplamayın, birbirinize kötü lakaplar takmayın.”⁸

Kur'ân, başkasını küçümsemeyi, onu ayıplamayı ve onurunu kırmayı yasaklamaktadır. Bu sebeple **Müslüman; eliyle zarar vermeyen, diliyle incitmeyen, gözüyle küçümsemeyen, kalbiyle kin beslemeyen kimsedir**. İşte Veda Hutbesi'nin inşa etmek istediği toplum budur. Güvenin hâkim olduğu, insanların birbirinden korkmadığı, herkesin canını, malını ve namusunu emniyet içinde yaşadığı bir toplum.

Bugün bizlerin en büyük ihtiyacı, Veda Hutbesi'ni sadece tarihî bir metin olarak okumak değil; onu doğru bir şekilde anlamak, hayatımıza taşımak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Çünkü Veda Hutbesi, yalnızca Arafat'ta irad edilmiş tarihî bir hitabe değil; kıyamete kadar insanlığa

⁸ Hucurât, 49/11.

istikamet gösterecek ilâhî prensiplerin beyanıdır. Evlerimizde, aile hayatımızda, ticaretimizde, iş yerlerimizde ve bütün sosyal ilişkilerimizde bu esaslara ne kadar sarılırsak; huzur yeniden tesis edilecek, güven yeniden hâkim olacak, adalet yeniden hayat bulacak, kardeşlik kuvvetlenecek ve toplum sağlam bir ahlâkî temel üzerinde yeniden yükselecektir. Zira **insanoğlunun bugün yaşadığı pek çok kriz; adaletin zedelenmesinden, kul hakkının ihmal edilmesinden, kardeşlik hukukunun unutulmasından ve ilâhî ölçülerden uzaklaşılmasından kaynaklanmaktadır.** Bunun için çözüm, yeni ideolojilerde veya beşerî arayışlarda değil; Allah Resûlü'nün ﷺ Veda Hutbesi'nde ümmetine emanet ettiği bu evrensel ilkeleri **samimiyetle yaşamakta ve hayatın her alanına hâkim kılmaktadır.**

Bir insanın Allah katındaki değeri, sadece namazı ve orucuyla değil; insanlara karşı sergilediği merhamet, adalet ve emanet şuuru ile de ölçülür. Nitekim Allah Resûlü ﷺ Veda Hutbesi'nde ümmetine şöyle seslenmiştir: ***“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz ve onu hor görmez.”***⁹ Bu hakikat, başka bir hadis-i şerifte daha tafsilatlı olarak şöyle ifade edilir: ***“Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana terk etmez, ona yalan söylemez, onu küçük görmez. Bir kimseye kötülük olarak Müslüman kardeşini hor görmesi yeter.***

⁹ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْمُسْلِمَ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ

Müslümanın kanı, malı ve namusu diğer Müslümana haramdır.”¹⁰

Dikkat edilirse Efendimiz ﷺ kardeşliği sadece duygusal bir yakınlık olarak tarif etmemektedir. **Kardeşlik; hukuk doğuran, sorumluluk yükleyen ve hesap gerektiren bir bağıdır.** Aynı kibleye yönelen insanlar, birbirlerinin yalnızca sevincini değil, acısını da paylaşmakla mükelleftir. Bir müminin derdiyle ilgilenmeyen, onun sıkıntısını görmezden gelen, onun onurunu inciten veya arkasından konuşan kimse, kardeşlik hukukunu zedelemiş olur. Çünkü **İslâm’da kardeşlik kuru bir slogan değil, yaşanan bir ahlâktır.**

Bu sebeple Kur’ân-ı Kerîm Müslümanlar arasındaki bağı şu kısa fakat son derece kapsamlı ifadeyle ortaya koymaktadır:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki rahmete eresiniz.”¹¹

¹⁰ Müslim, Birr, 32; Tirmizî, Birr, 18. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ. لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يُسْلِمُهُ، وَلَا يَكْذِبُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ، بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِزُّهُ

¹¹ Hucurât, 49/10.

Bu âyet, **kardeşliğin** aynı zamanda **Müslümanlara** verilmiş bir vazife olduğunu göstermektedir. Allah Teâlâ *“Müminler kardeş olabilir.”* buyurmuyor; *“Müminler ancak kardeşir.”* buyuruyor. Demek ki **iman bağı, kan bağından daha güçlüdür.** Aynı anne babadan gelmeyen insanlar iman sayesinde kardeş olurken, iman ortak paydasını kaybeden toplumlarda en yakın akrabalar bile birbirine düşman hâline gelebilmektedir.

Bugün İslâm dünyasının yaşadığı en büyük sıkıntılardan biri de budur. Müslümanlar aynı Kur’ân’a inanıyor, aynı Peygamber’e ümmet oluyor, aynı kibleye dönüyor; fakat basit menfaatler, siyasî hesaplar, şahsî ihtiraslar ve nefsânî çekişmeler yüzünden birbirlerini incitebiliyorlar. Hâlbuki Veda Hutbesi’nin ruhu, ümmeti tek bir beden hâline getirmektir. Bir uzuv acı çektiğinde diğer uzuvların da rahatsız olması gibi, Müslüman da kardeşinin derdiyle dertlenmelidir. Allah Rasûlü ﷺ bunu başka bir hadis-i şerifte şöyle tasvir etmiştir: *“Müminler birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet etmeye ve birbirlerini korumada bir beden gibidirler. Bedenin bir uzvu rahatsız olunca diğer uzuvlar da uykusuzluk ve ateşle ona iştirak eder.”*¹²

Bugün Gazze’de, Doğu Türkistan’da, Arakan’da, dünyanın herhangi bir yerinde bir Müslüman zulüm

¹² Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ، تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

altındaysa; **onun acısını hissetmeyen kalplerin yeniden Veda Hutbesi'nin iklimine dönmeye ihtiyacı vardır.** Aynı şekilde yanı başımızdaki komşumuz açken tok yatıyorsak, akrabamızla yıllarca konuşmuyorsak, kardeşimizin gıybetini yapıyorsak, sosyal medya üzerinden onun haysiyetini zedeliyorsak; Veda Hutbesi'nin bu çağrısını yeniden dinlememiz gerekir.

Çünkü kardeşlik, aynı safta namaz kılmakla başlar; fakat asıl imtihan, namazdan sonra birbirimizin hukukunu koruyabilmektir. Müslüman olmak kolaydır; fakat Müslüman kardeşinin gönlünü incitmeden yaşayabilmek büyük bir ahlâk ve olgunluk ister. İşte Veda Hutbesi, ümmete tam da bu olgunluğu kazandırmak için söylenmiş ilâhî hikmetlerle dolu bir hayat rehberidir.

Veda Hutbesi'nin en güçlü mesajlarından biri de **insanlar arasındaki bütün sun'î üstünlük ölçülerini yıkıp yerine takvâyı** yerleştirmesidir. Cahiliye insanı; soyuyla, kabilesiyle, rengiyle, servetiyle ve makamıyla övünüyordu. Güçlü olan güçsüzü eziyor, zengin fakiri küçümsüyor, kabileler yıllarca süren kan davaları uğruna birbirlerini yok ediyordu. İşte Allah Resûlü ﷺ ömrünün son konuşmasında bütün bu bâtil anlayışları kökünden söküp atacak şu ebedî düsturu ilân etti: ***“Ey insanlar! Şüphesiz Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın Araba; beyazın***

siyaha, siyahın beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvâ iledir.”¹³

İnsanı; rengine, ırkına, soyuna veya makamına göre değil, **Allah katındaki değeriyle** değerlendirmek Müslümanca bir tavidir. Zira insanı yaratan Allah’tır. Yaratanın nazarında bütün insanlar aynı anne ve babanın çocuklarıdır. **Topraktan yaratılan Hz. Âdem’in evlatlarının birbirlerine karşı kibirlenmeleri, aslında aynı toprağın parçalarının birbirine üstünlük taslamasından başka bir şey değildir.** Kur’ân-ı Kerîm de bu hakikati şöyle beyan etmektedir:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا
إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Ey insanlar! Şüphesiz, biz sizi, bir erkekle bir dişiden (Âdem ile Havvâ’dan) yarattık ve (sırf) birbirinizi tanımanız için, sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. (Dolayısıyla, nesep ve ırk hususunda övünmenin ve üstünlük taslamamanın hiçbir manası yoktur.) Allah nezdinde en üstün olanınız, en çok takva sahibi olanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, her şeyden hakkıyla haberdar olandır.”¹⁴

¹³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 411. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ رِبَّكُمْ وَاحِدٌ، وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ، أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبٍ عَلَى عَجَمِيٍّ، وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ، وَلَا لِأَحْمَرَ عَلَى أَسْوَدَ، وَلَا لِأَسْوَدَ عَلَى أَحْمَرَ، إِلَّا بِالتَّقْوَى

¹⁴ Hucurât, 49/13.

Dikkat edilirse Cenâb-ı Hak, farklı milletleri ve kavimleri bir üstünlük vesilesi olarak değil, **tanışma, kaynaşma ve yardımlaşma vesilesi** olarak yaratmıştır. İnsanların dilleri farklı olabilir, renkleri farklı olabilir, kültürleri farklı olabilir. Bunlar ilâhî kudretin tecellileridir. Fakat bunların hiçbirisi Allah katında bir fazilet sebebi değildir. **Allah’ın terazisinde ağırlık yapan şey; servet değil, soy değil, makam değil; takvâ, ihlâs ve sâlih ameldir.**

Bugün insanlık, asırlar önce Cahiliye’de yaşanan hastalıkları farklı isimlerle yeniden yaşamaktadır. Irkçılık, kavmiyetçilik, sınıf ayrımı, ekonomik üstünlük iddiaları, sosyal statü yarışı ve kibir... İnsanlık şekil değiştirmiştir; fakat nefis aynı nefistir. Veda Hutbesi’nin mesajı ise bugün de ilk günkü kadar canlı ve muhtaç olduğumuz bir reçetedir.

Müslümanlar arasındaki bağ, kan bağı değil; **iman bağıdır.** Aynı kibleye yönelen, aynı Rabbe secde eden insanlar, birbirlerinin öz kardeşidir. Bunun için Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz ve onu hor görmez.”**¹⁵

Hadis-i şerif, kardeşliğin sadece bir slogan olmadığını göstermektedir. Kardeşlik; sevinçte beraber olabilmek kadar sıkıntıda da omuz verebilmektir. Kardeşlik; bir Müslümanın

¹⁵ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْمُسْلِمَ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ

düştüğünde elinden tutmak, hata ettiğinde onu incitmeden doğrultmak, muhtaç olduğunda yanında bulunmak, gıyabında hukukunu korumaktır. Çünkü gerçek kardeşlik, menfaat bitince sona eren arkadaşlık değil; Allah için kurulan gönül bağıdır. Allah Resûlü ﷺ başka bir hadis-i şeriflerinde ise ümmet olmanın nasıl bir ruh hâli gerektirdiğini şöyle tasvir etmektedir: **“Müminler birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet etmeye ve birbirlerini korumada bir beden gibidirler. Bedenin bir uzvu rahatsız olunca diğer uzuvlar da uykusuzluk ve ateşle ona iştirak eder.”**¹⁶

İnsan bedeninde küçücük bir diken bile ele battığında, yalnız el acı çekmez; göz uykusuz kalır, beyin onunla meşgul olur, bütün vücut o acıyı hisseder. İşte gerçek Müslüman da böyledir. Dünyanın herhangi bir yerinde bir Müslüman zulme uğruyorsa, aç kalıyorsa, canı yanıyorsa, diğer Müslümanlar da bunu kendi acıları gibi hissederler. **Eğer ümmet olma şuuru kaybolursa, bedenin uzuvları birbirinden kopmuş gibi olur; her uzuv kendi derdine düşer.** Böyle bir beden ise ayakta kalamaz. Bugün İslâm ümmetinin en büyük ihtiyaçlarından biri de işte bu **Veda Hutbesi’nin inşa ettiği kardeşlik ruhunu yeniden diriltmektir.** Çünkü bizi ayakta tutacak olan ne ortak ırkımızdır ne ortak coğrafyamızdır. Bizi

¹⁶ Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ، تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

ayakta tutacak olan; **“Müminler ancak kardeşirler...”**¹⁷ ilâhî hakikatini yeniden gönüllerimize nakşetmektir.

Veda Hutbesi yalnızca fertlerin haklarını koruyan bir metin değildir. Aynı zamanda aileyi ayakta tutan esasları da bizlere bildiren ilâhî bir rehberdir. Çünkü İslâm’a göre toplumun temel taşı ne devlet ne de ekonomidir; **toplumun temel taşı ailedir**. Ailenin sağlam olduğu yerde toplum da sağlam olur; aile çöktüğünde ise en güçlü görünen medeniyetler bile içten içe çözülmeye mahkûmdur. Resûlullah ﷺ ömrünün son hutbesinde özellikle kadınların hukukuna dikkat çekmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Kadınlar hakkında Allah’tan korkun ve onlara hayırla davranın. Çünkü siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız ve Allah’ın kelimesi (nikâh akdi) ile kendilerini size helâl kıldınız.”**¹⁸

Dikkat edilirse Efendimiz ﷺ kadınlardan söz ederken **emanet** kelimesini kullanmaktadır. Çünkü **emanet**, sahibinin değil; kendisine emanet edilenin korumakla yükümlü olduğu değerdir. İnsan kendi malında dilediği gibi tasarrufta bulunabilir; fakat emanet üzerinde keyfî davranamaz. Öyleyse eş, kocanın mülkü değildir; kadın, erkeğin tahakküm kuracağı bir varlık değildir. O, Allah’ın kuludur ve Allah’ın emaneti olarak aile ocağına emanet edilmiştir.

¹⁷ Hucurât, 49/10.

¹⁸ Müslim, Hac, 147; Tirmizî, Radâ’, 11. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ : خَيْرًا، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ

Bu ifade aynı zamanda erkeğe büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Çünkü emanete ihanet eden kimse, sadece insana değil, emaneti verene de hesap verecektir. Bir baba evladına nasıl merhametle yaklaşırsa, bir Müslüman da eşine aynı şefkat, aynı nezaket ve aynı sorumluluk bilinciyle yaklaşmalıdır. **Sertlik, kaba kuvvet, hakaret ve şiddet; cahiliyenin mirasıdır. Rahmet, merhamet ve güzel muamele ise Peygamber ahlâkıdır.** Kur’ân-ı Kerîm de aile hayatının temelini şu muhteşem ayetle ortaya koymaktadır:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ile merhamet koyması da O’nun varlığının delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.”¹⁹

Bu ayette aileyi ayakta tutan iki temel esas zikredilmektedir: **Meveddet** ve **rahmet**. Meveddet, **sevginin dile dökülmüş hâli değil; davranışa dönüşmüş şeklidir.** Rahmet ise **karşı tarafın kusurlarını bağışlayabilecek olgunluğa erişmektir.** Demek ki aile sadece sevgiyle değil, aynı zamanda sabırla, fedakârlıkla ve merhametle ayakta durur. Sevginin bittiği yerde rahmet devreye girmezse yuvalar dağılır; rahmetin kaybolduğu yerde ise evler bina olarak ayakta kalsa bile aile olma vasfını kaybeder.

¹⁹ Rûm, 30/21.

Bugün aile kurumunu hedef alan pek çok tehlikeyle karşı karşıyayız. Bencillik, tüketim kültürü, dijital bağımlılık, sorumluluktan kaçış, sadakatsizlik ve iletişimsizlik; nice yuvaların huzurunu sarsmaktadır. Oysa Resûlullah ﷺ aile içinde güç gösterisini değil, güzel ahlâkı öne çıkarmıştır. Nitekim şöyle buyurur: ***“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım.”***²⁰

Hadis-i şerif, Müslümanın gerçek karakterinin toplum içinde değil, evinde ortaya çıktığını göstermektedir. İnsan dışarıda herkes tarafından saygı görebilir; makam sahibi olabilir, ilim sahibi olabilir, güzel konuşabilir. Fakat onun ahlâkının gerçek ölçüsü, evinde eşine, çocuklarına ve anne babasına karşı sergilediği tavidir. Çünkü **insanın gösteriş yapamayacağı yer evdir**. Eğer bir kimse dışarıda güler yüzlü, evinde ise kırıcı ve öfkeli ise henüz Resûlullah'ın ahlâkını tam anlamıyla kuşanamamıştır.

Nitekim Peygamber Efendimiz ﷺ bütün insanlığın en büyük önderi olduğu hâlde evinde son derece mütevazı idi. Elbisesini kendi eliyle diker, ayakkabısını tamir eder, ev işlerinde ailesine yardımcı olurdu. Hz. Âişe validemiz kendisine, ***“Resûlullah evinde ne yapardı?”*** diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: ***“O, evinde ailesinin***

²⁰ Tirmizî, Menâkıb, 63; İbn Mâce, Nikâh, 50. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي

hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza çıkardı.”²¹

Bu rivayet bizlere göstermektedir ki, aile reisliği hizmet etmekten kaçmak değil; hizmette öne geçmektir. Efendimiz ﷺ ümmetine sadece sözleriyle değil, yaşayışıyla da aile hukukunun nasıl korunacağını öğretmiştir. O, hanımlarına karşı hiçbir zaman kaba davranmamış, incitici söz söylememiş, güç ve otoritesini baskı aracı olarak kullanmamıştır. Çünkü **onun rehberliği hâkimiyet değil, rahmet rehberliği** idi.

İnsanlık tarihine dikkatle bakıldığında görülür ki toplumları yıkan yalnızca savaşlar değildir. Nice medeniyetler vardır ki **dışarıdan güçlü görünmelerine rağmen içeriden çürümüş, adalet duygusunu kaybettikleri için çökmüşlerdir. Zengin daha zengin olmuş, fakir daha fakir hâle gelmiş; sermaye merhametin önüne geçmiş, menfaat vicdanı susturmuştur. İşte Resûlullah ﷺ Veda Hutbesi’nde sadece fertlerin hukukunu değil, iktisadî hayatın da ahlâk üzerine kurulması gerektiğini ilan etmiş; insanlığı sömürü düzeninden kurtaracak ebedî prensipleri ortaya koymuştur. Hutbenin en dikkat çekici bölümlerinden biri şudur: “**Dikkat ediniz! Cahiliye devrinden kalma bütün faizler kaldırılmıştır. Sermayeniz sizindir; ne haksızlık edin ne de haksızlığa****

²¹ Buhârî, Ezân, 44. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: كَانَ فِي مِهْنَةِ أَهْلِهِ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ

uğrayın. Kaldırdığım ilk faiz de amcam Abbas b. Abdülmuttalib'in faizidir.”²²

Burada dikkat edilmesi gereken çok önemli bir incelik vardır. Allah Resûlü ﷺ faizi kaldırırken işe başkalarından değil, **kendi ailesinden** başlamıştır. Çünkü İslâm'da adalet, **önce başkasına uygulanıp sonra kendisine gelen bir hüküm değildir.** Hak, en yakınlarımız aleyhine bile olsa ayakta tutulması gereken ilâhî bir emirdir. Peygamber Efendimiz ﷺ amcasının alacağını bile kaldırarak ümmetine şu mesajı vermiştir: **Allah'ın hükmü karşısında hiç kimsenin ayrıcalığı yoktur.** Kur'ân-ı Kerîm'de faiz hakkında gelen ayetler ise son derece ağır ve sarsıcıdır. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

“Ey îmân edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının, gerçekten îmân etmiş kimselerseniz (geçmişten kalan) fâiz alacaklarınızdan (faizden doğan kazançların tümünden) vazgeçin. Eğer böyle yapmazsanız, o zaman Allah ve Resulü tarafından size savaş açılmış olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir. Haksızlık etmezsiniz, haksızlığa da uğramazsınız.”²³

²² Müslim, Hac, 147. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَلَا وَإِنَّ كُلَّ رِبَاٍّ مِنْ رِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَلَكُمْ رِءُوسُ أَمْوَالِكُمْ، لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ، وَأَوَّلُ رِبَاٍّ أَضْعَ رِبَا الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

²³ Bakara, 2/278-279.

Kur’ân’da birçok büyük günah yasaklanmıştır; fakat çok az günah hakkında bu kadar ağır bir ifade kullanılmıştır. Çünkü faiz, yalnızca ferdin işlediği bir hata değildir; toplumun adalet duygusunu kemiren, zengini daha güçlü, fakiri ise daha çaresiz hâle getiren bir sömürü mekanizmasıdır. Faizli sistemde para üretmez, **para parayı üretmeye başlar. Emek geri plana itilir; alın teri değersizleşir, paylaşma yerine biriktirme arzusu hâkim olur. İşte bunun için İslâm, ekonomik hayatı vicdanla buluşturmuş; kazancın helâl, ticaretin dürüst, paylaşmanın ise bereket kaynağı olduğunu öğretmiştir.**

İslâm, servete düşman değildir. Bilakis helâl yoldan kazanılan malı nimet olarak görür. Ancak servetin kalpleri esir almasına razı olmaz. Çünkü mal, insanın elinde olursa nimettir; kalbine yerleşirse imtihandır. Bunun için Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Şüphesiz Allah temizdir; ancak temiz olanı kabul eder.*”²⁴

Bu hadis, Müslümanın kazancının da lokmasının da helâl olması gerektiğini anlatmaktadır. **Bir insanın yaptığı ibadetlerin bereketi, büyük ölçüde yediği lokmanın temizliğiyle ilgilidir.** Helâl lokma kalbi nurlandırır, duayı bereketlendirir, nesli sâlih kılar. Haram lokma ise vicdanı karartır, merhameti azaltır ve ibadetlerin ruhunu zedeler.

²⁴ Müslim, Zekât, 65. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا

Ne kadar düşündürücü bir ikaz! Biz çoğu zaman dualarımızın kabul edilmemesini farklı sebeplere bağlarız. Hâlbuki Resûlullah ﷺ insanın sofrasına giren lokmanın, kazandığı paranın ve geçimini temin ederken takip ettiği yolların da Allah katındaki değerini hatırlatmaktadır. Çünkü Allah Teâlâ sadece ibadetimize değil, ibadetimizi hangi lokmayla ayakta tuttuğumuza da bakmaktadır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ. ²⁵ Müslim, Zekât, 65. حَرَامٌ، وَعُذْيِي بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لَهُ؟

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

***“Ölçü ve tartıda hile yapanların vay hâline!
Onlar insanlardan alırken tam alırlar;
fakat kendileri ölçüp tartarken eksik verirler”²⁶***

Bu ayet sadece terazide eksik tartmayı yasaklamaz. Aynı zamanda hayatın her alanında dürüst olmayı emreder. Bugün bir malın kusurunu gizlemek, emanete ihanet etmek, iş saatini boşa geçirmek, kamu malını şahsî menfaat için kullanmak, yapılan işi özensiz yapmak da bu ilâhî ikazın kapsamına girer. Çünkü Müslüman, Allah’ın kendisini her an gördüğünü bilen insandır. **Onun doğruluğu kamera ile değil, takvâ ile korunur.**

Bugün Veda Hutbesi’ne her zamankinden daha fazla muhtacız. Çünkü modern dünyanın en büyük problemlerinden biri, **insanın kazandığı paranın miktarını artırırken bereketini kaybetmesidir.** Hâlbuki bereket; çok kazanmakta değil, Allah’ın razı olduğu şekilde kazanmaktır. Nice az kazanan insanlar vardır ki huzur içindedir; nice servet sahipleri vardır ki geceleri rahat uyuyamazlar. Demek ki insanı zengin eden malının çokluğu değil, **kalbinin kanaatle dolu olması ve kazancının helâl olmasıdır.** Veda Hutbesi de bize işte bu hakikati yeniden hatırlatmaktadır. İnsan ancak **adaletle**

²⁶ Mutaaffîn, 83/1-3.

kazanırsa huzur bulur; helâl lokmayla yaşarsa bereket bulur; kul hakkından sakınırsa Allah’ın rızasına kavuşur.

Veda Haccı, sadece bir hac ibadeti değildi; aynı zamanda bir ömrün muhasebesi, bir peygamberin ümmetiyle vedalaşması ve insanlığa bırakacağı son emanetleri teslim etmesiydi. Resûlullah ﷺ ömrü boyunca insanları tevhide çağırmış, ahlâkı inşa etmiş, adaleti tesis etmiş, merhameti yaymış ve ümmetini ilâhî vahyin rehberliğinde yetiştirmişti. Artık vazife tamamlanmak üzereydi. İşte böyle bir anda, yüz bini aşkın sahâbînin huzurunda ümmetine öyle bir vasiyet bıraktı ki, kıyamete kadar bütün Müslümanların istikamet pusulası olacak mahiyettedir. Efendimiz ﷺ buyurdu: **“Size iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız müddetçe asla sapıtmazsınız: Allah’ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti.”**²⁷

Efendimiz ﷺ ümmetine ne bir servet bıraktı ne bir saltanat bıraktı ne de dünya nimetlerinden herhangi bir miras bıraktı. O, arkasında altınlar, saraylar, hazineler değil; insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkaracak iki büyük hazine bıraktı: **Kur’ân ve Sünnet.** Çünkü biliyordu ki insanlar bu iki kaynağa bağlı kaldıkları müddetçe yollarını şaşırmayacaklar ne inançta sapacaklar ne ahlâkta çökecekler ne de toplum düzenlerini kaybedeceklerdir. Kur’ân-ı Kerîm bu hakikati şöyle haber vermektedir:

²⁷ Muvatta’, Kader, 3; Hâkim, el-Müstedrek, I, 172.. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ، لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُم بِهِمَا : كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

“Şüphesiz bu Kur’ân, en doğru olana iletir.”²⁸

Kur’ân, yalnızca okunmak için gönderilmiş bir kitap değildir. O, hayatı inşa eden bir rehberdir. Onda fert vardır, aile vardır, toplum vardır; ibadet vardır, ahlâk vardır, hukuk vardır, ekonomi vardır. **İnsan ne zaman Kur’ân’ı sadece mezarlarda okunan bir kitap hâline getirirse, işte o zaman onun diriltici mesajından uzaklaşmış olur.** Çünkü Kur’ân, ölümlere değil, öncelikle yaşayanlara hitap etmektedir. Kalpleri diriltmek, vicdanları uyandırmak, hayatı Allah’ın muradına göre şekillendirmek için indirilmiştir.

Ancak Kur’ân’ın doğru anlaşılması da Resûlullah’ın ﷺ rehberliği olmadan mümkün değildir. Çünkü Kur’ân’ın yaşayan tefsiri, yürüyen ahlâkı, ete kemiğe bürünmüş hâli Peygamber Efendimiz’dir. ﷺ Nitekim Hz. Âişe Validemize Efendimizin ahlâkı sorulduğunda şu veciz cevabı vermiştir: **“Onun ahlâkı Kur’ân’dı.”²⁹**

Resûlullah ﷺ Kur’ân’ı sadece anlatan değil; yaşayan, yaşatan ve insanlığa örnek olan bir peygamberdi. Merhamet denildiğinde o vardı; adalet denildiğinde o vardı, affetmek denildiğinde o vardı; sabır denildiğinde yine o vardı. İşte bu sebeple Kur’ân ile sünnet birbirinden ayrılmaz iki emanettir.

²⁸ İsrâ, 17/9.

²⁹ Müslim, Müsâfirîn, 139. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ.

Kur’ân prensibi koyar, sünnet onu hayata taşır. Kur’ân yolu gösterir, sünnet o yolda nasıl yürüneceğini öğretir. Cenâb-ı Hak da bu hakikati şöyle beyan buyurmaktadır:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

*“Andolsun ki Allah’ın Resûlü’nde
sizin için en güzel örneklik vardır.”³⁰*

Bugün insanlık bilgiye ulaşmakta hiç olmadığı kadar kolaylık yaşarken, doğruyu bulmakta hiç olmadığı kadar zorlanmaktadır. Çünkü bilgi çoğalmış, fakat hikmet azalmıştır; iletişim artmış, fakat gönüller uzaklaşmıştır. İnsanlar ekranların ışığını çoğaltmış, fakat kalplerindeki nuru kaybetmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri de **hayatı Kur’ân ve sünnetin rehberliğinden uzaklaştırmalarıdır**. Hâlbuki Resûlullah ﷺ asırlar öncesinden bunun çaresini göstermiştir. Kurtuluş yeni yollar aramakta değil; **vahyin gösterdiği yolda sebat etmektedir**.

Veda Hutbesi’ni baştan sona düşündüğümüzde aslında bütün esasların bu iki emanetin etrafında şekillendiğini görürüz. **Can emniyetini koruyan Kur’ân’dır. Mal emniyetini sağlayan sünnettir. Kadına değer kazandıran Kur’ân’dır. Faizi kaldıran sünnettir. Kardeşliği tesis eden Kur’ân’dır. Irkçılığı yıkan sünnettir. Adaleti emreden Kur’ân’dır. Merhameti öğreten sünnettir. Öyleyse ümmet olarak yeniden dirilişimizin yolu da bellidir: Kur’ân’ı**

³⁰ Ahzâb, 33/21.

anlamak, sünneti yaşamak ve bu iki emaneti gelecek nesillere aynı sadakatle aktarmaktır.

Bugün birçok Müslümanın evinde Kur’ân vardır; fakat hayatında Kur’ân’ın hükümleri yoktur. Dillerde Peygamber sevgisi vardır; fakat günlük hayatta onun sünnetine gereken hassasiyet gösterilmez. Oysa gerçek sevgi, kuru bir iddia değil, fiilden oluşan; itaattir, teslimiyettir ve örnek almaktır. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

“De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.”³¹

İşte Veda Hutbesi’nin son nefesinde ümmete bırakılan bu emanet, kıyamete kadar değişmeyecek olan kurtuluş reçetesidir. Fert olarak huzur arıyorsak, aile olarak saadet istiyorsak, toplum olarak birlik ve dirlik içinde yaşamak istiyorsak, çaremiz başka ideolojilerde, başka sistemlerde veya başka rehberlerde değil; **Allah’ın Kitabı’na ve Resûlü’nün sünnetine sımsıkı sarılmaktadır.** Çünkü onları bırakan istikametini kaybeder; onlara sarılan ise dünya ve âhiret saadetine ulaşır.

Veda Hutbesi’nin son satırları, sadece bir konuşmanın bitişi değildir. O an, yirmi üç yıllık risâletin tamamlandığı, ilâhî davetin kemale erdiği ve Peygamber Efendimiz’in ﷺ

³¹ Âl-i İmrân, 3/31.

ümmetine son defa topluca hitap ettiği andır. Bir ömür boyunca insanlığı karanlıktan aydınlığa çıkarmak için mücadele eden Allah Resûlü ﷺ artık vazifesini eksiksiz yerine getirmenin huzuruyla ümmetine dönmüş ve onlara şu soruyu yöneltmiştir: **“Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?”** Orada bulunan yüz bini aşkın sahâbî, gözyaşları içinde tek bir ağızdan: **“Evet! Tebliğ ettin, emanetini yerine getirdin, bize nasihat ettin.”** diye cevap verdiler. Bunun üzerine Efendimiz ﷺ mübarek şahadet parmağını semaya kaldırdı, sonra ümmetine doğru çevirdi ve üç defa: **“Allah’ım şahit ol! Allah’ım şahit ol! Allah’ım şahit ol!”** ³² buyurdu.

Bu sözler, peygamberlik vazifesinin tamamlandığının ilânıdır. Bu sözler, ümmetin omuzlarına yüklenen büyük emanetin başlangıcıdır. Çünkü o günden sonra artık vahiy inmeyecek, yeni bir peygamber gelmeyecek, insanlığa yeni bir kitap gönderilmeyecektir. Son peygamber konuşmuş, son ilâhî mesaj tebliğ edilmiş ve hakikat bütün açıklığıyla ortaya konulmuştur. Nitekim Veda Haccı sırasında Cenâb-ı Hak şu büyük müjdeyi indirmiştir:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

“Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim.” ³³

³² Buhârî, İlim, 37; Hac, 132; Müslim, Hac, 147.

³³ Mâide, 5/3.

Bu âyet, sadece bir hükmün bildirildiği âyet değildir. Aynı zamanda İslâm'ın tamamlandığını, kıyamete kadar insanlığın ihtiyaç duyacağı bütün temel esasların vahiy ile bildirildiğini ilan eden ilâhî bir beyandır. Artık insanlığın kurtuluşu başka sistemlerde değil; Allah'ın tamamladığı bu dinde aranacaktır.

Rivayet edilir ki bu âyet nazil olduğunda Hz. Ebû Bekir ve birçok sahâbî büyük bir sevinç yaşarken, Hz. Ömer ve bazı sahâbîler gözyaşlarına hâkim olamamışlardı. Kendilerine bunun sebebi sorulunca şu manidar cevabı verdiler: **Bir şey kemale erdiğinde artık eksilmeye başlar. Bu âyet, Resûlullah'ın ﷺ vazifesinin tamamlandığını ve ayrılığın yaklaştığını haber veriyor.** Gerçekten de Veda Haccı'ndan yaklaşık seksen gün sonra Fahr-i Kâinat Efendimiz ﷺ Rabbine kavuştu. Resûlullah ﷺ hutbesinin sonunda sahâbeye çok önemli bir vazife bıraktı: ***“Burada bulunanlar, burada bulunmayanlara bu mesajı ulaştırın.”***³⁴

Bu emir, sadece o günkü sahâbeye değil, bütün ümmete verilmiş bir tebliğ vazifesidir. Demek ki **Veda Hutbesi'ni okumak yetmez; onu yaşamak, yaşatmak ve gelecek nesillere ulaştırmak da bizim sorumluluğumuzdur.** Evlerimizde çocuklarımıza, ailemize, çevremize; adaleti, merhameti, kul hakkına riyeti, kardeşliği ve Allah'a

³⁴ Buhârî, İlim, 37; Hac, 132; Müslim, Hac, 147. : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : فَلْيَبْلِغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ

teslimiyeti öğretmek, bu emrin günümüzdeki en önemli tezahürlerinden biridir.

Bugün dünya, teknoloji bakımından tarihin en ileri dönemini yaşamaktadır. Fakat aynı dünya, savaşların, zulümlerin, adaletsizliklerin, aile facialarının ve ahlâkî çöküşün en ağır örneklerini de yaşamaktadır. İnsanlık bilgi bakımından yükselmiş; fakat hikmet bakımından fakirleşmiştir. Maddî imkânlar çoğalmış; fakat huzur azalmıştır. Çünkü **insanlık, Veda Hutbesi'nin ortaya koyduğu ilâhî ilkelerden uzaklaştıkça, kendi elleriyle kurduğu düzenlerin altında ezilmeye başlamıştır.**

Şayet bugün yeryüzünde yeniden adalet hâkim olacaksa, bunun yolu Veda Hutbesi'nin ruhunu yeniden anlamaktan geçmektedir. Şayet aile huzuru yeniden tesis edilecekse, bunun yolu Resûlullah'ın ﷺ aile anlayışına dönmekten geçmektedir. Şayet insanlar birbirini yeniden kardeş görecekse, bunun yolu üstünlüğü soyda, servette ve makamda değil; takvada aramaktan geçmektedir.

Veda Hutbesi'ne sadece tarihi bir metin olarak değil; hayatımızı yeniden inşa edecek ilâhî bir hayat nizamı olarak bakmamız gerekmektedir. Çünkü o hutbe, geçmişe ait bir hatıra değil; kıyamete kadar yaşayacak bir medeniyet çağrısıdır. Resûlullah ﷺ emaneti eksiksiz teslim etti. Şimdi sıra ise bizde! O emaneti anlamak, yaşamak ve gelecek nesillere aynı sadakatle ulaştırmak, hepimizin omuzlarında taşıdığı büyük bir mesuliyettir.

Allah'ım! Bizleri, Veda Hutbesi'nde bizlere emanet edilen ilâhî hakikatlere gönülden teslim olan, Kur'ân-ı Kerîm'e ve Peygamber Efendimiz'in ﷺ sünnetine sımsıkı sarılan kullarından eyle! **Ya Rabbi!** Bizlere, canın, malın, namusun ve bütün emanetlerin kutsiyetini idrak etmeyi; kul hakkından titizlikle sakınmayı, adaletten, merhametten ve doğruluktan ayrılmadan yaşamayı nasip eyle! **Allah'ım!** Kalplerimizi kin, haset, kibir ve ayrılık duygularından muhafaza eyle. Bizlere, müminleri kardeş bilen, birlik ve beraberliği güçlendiren, takvâyı üstünlük ölçüsü kabul eden bir şuur ihsan eyle. Dünyanın aldatıcı cazibesine kapılıp ahiret sermayemizi tüketmekten bizleri muhafaza eyle. **Ya Rabbi!** Bizleri, Resûlullah'ın ﷺ Arafat'ta ümmetine bıraktığı emanetlere sadakatle sahip çıkan, Veda Hutbesi'nin ruhunu ailesinde, toplumunda ve bütün hayatında yaşayan kullarından eyle. Son nefesimize kadar istikametten ayırma; bizleri Peygamber Efendimiz'in ﷺ livâü'l-hamd sancağı altında haşreyle ve cennette ona komşu olmayı cümlemize nasip eyle!

وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الفاتحه